

İnönü-Davutoğlu, tarih ve tekrar

MURAT YETKİN

Politika / 21/03/2010

Türkiye'nin dış siyaset eksenini kayıyor mu? Sıfır sorun ve tarafsızlık AK Parti icadı mı? Davutoğlu, İnönü'nün yaşıtı olarak Osmanlı'da yaşasaydı ne yapardı?

Davutoğlu, Nalbantyan ile görülyüyor: Gayretleriyle ABD'nin süper diplomatı Henry Kissinger ile kıyaslanıyor. İstedığı sonuçları alabilecek mi? FOTOĞRAF: AFP

Yalnız dış politikada değil, ama özellikle dış politikada her hamle, yapılırken ne kadar etkileyici olduğuyla değil, sonuç verip vermediğiyle ölçülebilir.

Sonuç başarılıysa, yapılırken ne kadar etkileyici olduğu, ustalık gösterildiği önem taşır, başarısız olduğunda, ustalığın önemi kalmaz.

Time dergisi, 19 Mayıs 1941 sayısında dönemim Başbakanı İsmet İnönü'yü kapak yapmıştı.

Mayıs 1941'de İkinci Dünya Savaşı başlamıştı, ama ne ABD, ne de Sovyetler Birliği henüz Nazi Almanyası ile savaşa girmişti.

Japonya'nın Pasifik'teki Pearl Harbor Amerikan deniz üssüne saldırarak (7 Aralık 1941) 'uyuyan devi uyandıracasına' kim ihtimal verebilirdi?

Moskova'da Joseph Stalin, elindeki en iyi casuslardan ikisinin, Leopold Trepper'in Brüksel'den, Richard Sorge'nin Tokyo'dan canları pahasına gönderdiği Adolf Hitler'in 1939 Saldırmazlık Paktı'nı bozacağı istihbaratına aldırılmıyordu bile. Tarihin en büyük askeri harekâtı (4.5 milyon asker) olan Barbarossa Harekâtı'nın 22 Haziran'da başlamasına daha bir ay vardı.

Ama Balkanlar bütünüyle Nazi etkisine girmişti.

Time dergisinin İnönü'yü (ve Türkiye'yi) kapağına almasının nedeni, Almanya'nın Türkiye'ye yaptığı teklif ve bu teklif nedeniyle uğradığı baskıydı.

Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz Von Papen bu teklifi görüşmek üzere Berlin'den yeni

dönmüştü. Von Papen’i Ankara’da yalnızca Cumhurbaşkanı İsmet İnönü değil, Irak Savunma Bakanı Naci Şevket de bekliyordu.

Konu Irak idi: Sovyetler kuzeyden İran’daki petrol sahalarına, İngilizler de güneyden Irak petrol sahalarına doğru hamle yapıyordu. Bunu dengelemek isteyen Almanya, önce Suriye’ye çıkarma yapıp karayoluyla Irak’a girmeyi hesaplıyordu. Ancak Akdeniz’deki İngiliz donanması bu harekâta engeldi. Geriye bir tek yol kalıyordu. Almanya, birliklerini Bulgaristan yoluyla Türkiye üzerinden Irak’a geçirmek istiyordu. Bunun için fakir ve güçsüz Türkiye’ye her türlü ekonomik ve askeri yardım ima ediliyordu ve söz, Alman askerleri sadece geçip gideceklerdi.

Tekrarlamak lazım ki, güçlü Nazi savaş makinesi önünde ne Amerikan, ne Sovyet engeli henüz vardı ve genç Türkiye cumhuriyetinin ne bugünkü gibi güçlü bir ordusu, yeterli tüfeği, tankı, ne yeterli buğdayı, ne yeterli giysisi vardı.

Time dergisi Türkiye’nin kesin bir ‘hayır’ yanıtı verdiğini hayretle ve takdirle yazıyor. Time adını vermediği (Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak olması muhtemel) bir kaynağın ağzından şu sözleri aktarıyor: “Özgürlüğümüzü kazanabilmek için çok sert ve uzun süre savaştık; birliklerin sözde masumane geçişini hafife alamayız. Şunu anlamalısınız ki, Türkiye’nin bağımsızlığını kazanması için savaştan insanları yönetiyor Türkiye’yi hâlâ.”

2003’te ABD, birliklerini petrol bölgesi Irak’ta savaşmak üzere hiçbir şeye dokunmadan Türkiye topraklarından geçirmek istediğinde, Türkiye’yi bağımsızlık için savaştan insanları yönetmiyordu. Ama onlarda konuyu hafife almadılar. Yine de hükümet kendisi ‘hayır’ demedi ve ‘evet’ demek için Meclis’e başvurdu. Meclis’te de Türkiye’nin bağımsızlığı için savaştan insanlar bulunmuyordu. Yine de Türk parlamentosu izin vermedi.

Bu bir devamlılık örneğidir. Tıpkı ‘komşularla sıfır sorun’ politikası ilk defa AK Parti döneminde icat edilmeyip, aslında Cumhuriyet’in ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk’ün ‘Yurtta sulh, cihanda sulh’ temennisi çerçevesinde imzaladığı Balkan Paketi, Sadabad Paketi gibi ittifak oluşumlarının günümüz dünyasındaki devamıdır.

Vaşington’un kolektif hafızasında bunun yeri olmayabilir. Ancak Ankara’nın kolektif hafızasında, 1941 Almanya örneğini dikkate almadan 2003’te Irak’a topraklarından geçmek için bastırılan ve ilişkilere dip yaptıran ABD’nin şimdi de İran konusunda gereksiz bir baskı kurma girişimine kalkacağı endişesi var.

Ermeni soykırımını tasarının ABD Temsilciler Meclisi, Dış İlişkiler Komitesi’nde kabulü ardından yaşanmakta olan gerilimin bir şekilde ABD’nin nükleer programı (yani yine enerji bağlantılı bir konu) nedeniyle İran’a (yani Türkiye’nin bir başka komşusuna) yaptırım uygulanması isteğiyle ilişkilendirilmesi bu endişeyi artırıyor.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Başbakan ve Dışişleri Bakanı olduğu dönemlerde de hükümetin dış siyasetinde etkisini hesaba katarak, 2002’den bu yana izlenen dış politikanın Davutoğlu dönemi olarak adlandırılmasına Gül, ya da Başbakan Tayyip Erdoğan alınır mı acaba?

Böyle söyleyebilirsek, Davutoğlu döneminin bir özelliği de Türkiye’nin Soğuk Savaş ve iç siyasetteki ideolojik koyulaşma nedeniyle son 20-30 yılda ilişkilerini aksattığı Arap ve genel olarak Müslüman nüfuslu ülkelerle ilişkisini canlandırması oldu. Filistin sorunu ve özellikle de Hamas’ın etkin olduğu Gazze’ye yapılan saldırılar nedeniyle İsrail ile yaşanan sorunlar, Türkiye’nin Pakistan, Afganistan, İran, Suriye konularında Davutoğlu başrolde olarak koşturması dikkat çekti. Eksen kayması ve yeni-Osmanlılık tartışmaları böyle başladı.

Eksen kayması, kulağa çekici gelse de içi doldurulması gereken bir kavram. Dünyada kaymayan eksen kalmadı, bir başka açıdan baktığımızda.

Yeni-Osmanlılık kavramının ise daha çok ideolojik önyargılarla, biraz da Davutoğlu’nun İslami kimliğine vurgu yapmak amacıyla bir psikolojik taktik olarak kullanıldığı kanısındayım.

Bu hükümetin Osmanlılık kalıbına oturmadığını göstermek için Rusya ile ilişkileri bile tek başına örnek gösterilebilir. Osmanlı’nın en büyük korkusu, otuz savaşa girdiği Rusya idi. Bugün, bırakın Rusya’yı Avrupa Birliği’ne seçenек gören NATO generallerimizi bir yana, Başbakan Tayyip Erdoğan’ın en önemli dış politika partnerlerinden birisi Rusya Başbakanı Vladimir Putin’dir. Türkiye, enerji ihtiyacını Rusya’ya bağlı kılmaktan çekinmediği gibi, Rusya Türkiye’nin en büyük ikili ticaret ortağı konumundadır. (ABD ise, İsrail etkisiyle şekillenen İran siyaseti nedeniyle bölgedeki Rus etkisini giderek artırdığının farkında bile görünmemektedir.)

Bir başka nokta var: Son Ermenistan protokolü ve Ermeni soykırım gerilimi tartışmalarının da gösterdiği gibi, Davutoğlu’nun milliyetçi kimliği, İslami kimliğinden daha geride değildir.

Peki, Davutoğlu Osmanlı zamanında yaşasa ve etkili bir konumda olsa ne yapardı? Davutoğlu, İnönü’nün yaşıtı olarak Osmanlı’da doğmuş olsaydı, muhtemelen genç subay İsmet gibi o da İttihat ve

Terakki Cemiyeti'ne girer ve hatta muhtemelen entellektüel kapasitesiyle Cemiyet'in merkez heyeti içinde yer alabilirdi. Bugün tanığımız Davutoğlu'nun o gün yer alacağı saf, hiç bir olumsuzlama yüklemeyen iddia ediyorum, muhtemelen İttihat ve Terakki olurdu.